

« به نام او ، به یاد او، برای او »

*** قواعد درس ششم (الفعل المضارع ۲) ***

« جزوه درسی : یازدهم »

« دبیرستان دخترانه : مهر نامی »

« تهیه و تنظیم : فدایی / دبیر دبیرستان های تیزهوشان »

« سال تحصیلی : ۹۷ - ۹۶ »

📖 « قواعد درس ششم » : « اِرْحَمُوا ثَلَاثًا » : « تَرْجَمَهُ الْفِعْلُ الْمُضَارِعُ (۲) »

مقدمه درسی : در درس قبل با فعل **مضارع التزامی** (حروف ناصبه بر سر مضارع منصوب) آشنا شدیم.

اکنون در این درس با حروف دیگری آشنا شویم که بر سر مضارع معمولی می آیند و تغییراتی را در ترجمه ی آنها و همچنین در آخر این افعال ایجاد می کنند.

اگر حروفی مانند « **لَمْ - لا (نهی) - لَ** » (**حروف جازمه**) بر سر فعل مضارع بیایند تغییراتی را در آخر فعل مضارع ایجاد می کنند، که عبارتند از :

۱) صیغه هایی که به حرکت « **ضمه** » ختم می شوند، « **ساکن** » می پذیرند. (صیغه های ؛ ۱ و ۴ و ۷ و ۱۳ و ۱۴)

مثال : لَمْ + يَكْتَسِبُ / لَمْ يَكْتَسِبْ / لَمْ تَكْتَسِبْ / لَمْ أَكْتَسِبْ / لَمْ نَكْتَسِبْ.

۲) مابقی صیغه ها که به حرف « **ن** » ختم می شوند (صیغه های ؛ ۲ و ۳ و ۵ و ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۱)، « **نون آخرشان** » حذف می شود (به جز دو صیغه ۶ و ۱۲)

که هیچ تغییری در ظاهرشان ایجاد نمی شود. مثال :

لَمْ + يَكْتَسِبَانِ / لَمْ يَكْتَسِبَا / لَمْ تَكْتَسِبَا / لَمْ تَكْتَسِبِي . لَمْ + يَكْتَسِبِينَ / لَمْ يَكْتَسِبِيَنَّ / لَمْ تَكْتَسِبِيَنَّ (۶ و ۱۲)

◆ (۱) نکات مربوط به « حرف لَمْ » [حرف جازمه] :

۱- حرف « **لَمْ** » معنای فعل مضارع را به « **ماضی منفی ساده** یا **ماضی نقلی منفی** » تبدیل می کند.

مثال : - لَمْ يَكْتَسِبُوا : به دست نیاوردند / به دست نیاورده اند - لَمْ تَكْتَبِي : نوشتی / نوشته ای

۲- حرف « **لَمْ** » را با حرف « **لِمَ** » (مخفف « **لِمَاذَا ؛ برای چه ؟** ») اشتباه نکنیم. با این توضیح که « **لِمَ** » هیچ تغییری در آخر فعل به وجود نمی آورد.

مثال : لَمْ يَكْرِمْ / لَمْ يَكْرِمُوا / لَمْ تَكْرِمُوا (باعث تغییراتی در فعل شده است) - لَمْ يَكْرِمْ / لَمْ يَكْرِمُونَ / لَمْ تَكْرِمَانِ (بدون تغییر)

◆ (۲) نکات مربوط به « حرف لا (نهی) » [حرف جازمه] :

۱- برای باز داشتن شخصی از انجام کاری به کار می رود.

۲- حرف « **لا** » (**نهی**) بر سر ۶ صیغه ی مخاطب معنای « **امر منفی** » می دهد. مثال :

- لا تَتَكَلَّمُوا : سخن نگویند // لا تَتَحَرَّكِي : حرکت نکن.

۳- و بر سر ۶ صیغه غائب و ۲ صیغه متکلم به صورت « **نباید + مضارع التزامی** » ترجمه می شود. مثال :

- لا يَتَكَلَّمُوا : نباید سخن بگویند // لا تَتَحَرَّكِي : نباید حرکت کنیم. (لای نهی بر سر صیغه های غائب و متکلم)

۴- حرف « **لا نهی** » را با حرف « **لا نفی** » اشتباه نکنیم. مثال :

- لا يَكْتُبُ : نباید بنویسد / لا تَكْتُبِي : ننویس / لا نَكْتُبُ : نباید بنویسیم (لای نهی بر سر فعلها)

- لا يَكْتُبُ : نمی نویسد / لا تَكْتُبِينَ : نمی نویسی / لا نَكْتُبُ : نمی نویسیم (لای نفی بر سر فعلها)

انواع « لا » :

۱) « **لای نفی** » : بر سر فعل مضارع می آید و هیچ تغییری در آخر فعل ایجاد نمی کند و فعل به صورت « **مضارع اخباری منفی** » ترجمه می شود.

(حرف « **لای نفی** » غیر عامل می باشد) مثال : - هُمْ لَا يَتَعَلَّمُونَ ... : آنها یاد نمی گیرند ... - لا تَعَلَّمُونَ ... : شما نمی دانید ...

۲) « **لای نهی** » : بر سر فعل مضارع می آید و تغییراتی بیان شده را ایجاد می کند. (مجزوم می کند) و معنای فعل به « **امر منفی** » تبدیل می شود.

(حرف « **لای نهی** » عامل جزم می باشد) مثال : - لا تَطَّلُبُوا ... : طلب نکنید ... - أَنْتِ لَا تَتَكَاَسَلِي : تو تنبلی نکن

☑ همانطور که بیان شد « **لای نهی** » بر سر صیغه های غائب و متکلم به صورت « **نباید + مضارع التزامی** » معنا می شود. - لا يَتَكَاَسَلُوا : نباید تنبلی کنند.

◆ (۳) نکات مربوط به « حرف لـ » [حرف جازمه] :

۱- این حرف بر سر « ۶ صیغه غائب و ۲ صیغه متکلم » می آید.

۲- معنای فعل مضارع را به « باید + مضارع التزامی (مؤکد) » تبدیل می کند. مثال :

- لِيَعْلَمَ كُلُّ انْسَانٍ ... : هر انسانی باید بداند ...
- لِنَطْلُبُ جَمِيعًا ... : همی ما باید بدانیم ...

انواع « لـ » :

۱) « لـ جازه » (لام جازه) : این حرف بر سر اسم ها می آید که به اسم بعد از « مجرور به حرف جرّ » گفته می شود.

(لازم به ذکر است که تمامی مصادر (اعم از مجرد و مزید) « اسم » می باشند و اگر حرف « لـ جازه » بر سر آنها بیاید، « مجرور به حرف جرّ » می شوند)

مثال : اِشْتَرَيْتُ كِتَابًا لِصَدِيقِي : کتابی را برای دوستم خریدم. (لـ + صَدِيقِي ← صَدِيق : مجرور بحرف جرّ)

۲) « لـ ناصبه » (لام ناصبه) (در درس قبل توضیح داده شد)

۳) « لـ جازمه » (لام جازمه) (در کادر شماره (۳) توضیح داده شد)

چند راه مهم برای تشخیص « لـ ناصبه » از « لـ جازمه » :

۱) از طریق ترجمه فعل : « لـ ناصبه » به صورت « تا - تا اینکه - برای اینکه + مضارع التزامی » ترجمه می شود.

ولی « لـ جازمه » به صورت « باید + مضارع التزامی (مؤکد) » ترجمه می شود.

۲) « لـ ناصبه » بر سر « ۱۴ صیغه » فعل مضارع می آید، ولی « لـ جازمه » بر سر « ۶ صیغه غائب و ۲ صیغه متکلم » می آید.

← ← به این معناست که اگر « حرف لـ » بر سر ۶ صیغه مخاطب بیاید قطعاً « لـ ناصبه » می باشد. - لَتَكْتُبُوا : تا اینکه بنویسید (لـ ناصبه)

مثال : بُعِثَ النَّبِيُّ لِيَهْدِيَ النَّاسَ : پیامبر فرستاده شد تا مردم را هدایت کند. - الْمُسْلِمُونَ لِيَتَّحِدُوا فِي جَمِيعِ الْأَحْوَالِ : مسلمانان باید در همه حال متحد شوند.

۳) « لـ ناصبه » غالباً داخل جمله می آید و وابسته به فعل دیگری است. (علّت وقوع فعل دیگری می باشد)

ولی « لـ جازمه » غالباً شروع کننده و تک فعل جمله بوده و به فعل دیگری وابسته نیست. (علّت وقوع فعل دیگری نمی باشد)

- هُوَ ذَهَبَ إِلَى السُّوقِ لِيَشْتَرِيَ الْفَاكِهَةَ : او به بازار رفت تا میوه بخرد. - الطَّلَابُ لِيُطَالِعُوا دَرُوسَهُمْ : دانش آموزان باید دروسشان را مطالعه کنند.

(اگر بخواهیم « لـ ناصبه » را ابتدای جمله بیاوریم ، غالباً ادامه ی جمله یک فعل ماضی می آوریم) مثال :

- لِأُدْرَسَ اللُّغَةُ الْعَرَبِيَّةُ ذَهَبْتُ إِلَى الْمَدْرَسَةِ : برای اینکه زبان عربی را تدریس کنم، به مدرسه رفتم.

📖 نکات ویژه ی درس : ↓↓↓↓↓

📌 نکته ۱ : اگر حروفی مانند « و - ف - ثَمَّ - ولكن » قبل از « لـ جازمه » بیاید ، حرکت آن (لـ جازمه) ساکن می شود. مثال :

- ف + لِيَعْبُدُوا ← فليعبُدوا (پس باید عبادت کنند)
- ف + لِنَتَأَمَّلُ ← فلنتأمل (پس باید تأمل کنیم)

📌 نکته ۲ : اگر آخر فعلی ساکن بود (للغائبه ماضی) یا ساکن شد (صیغه های ۱ و ۴ و ۷ و ۱۳ و ۱۴) و بعد از آن یک « اسم ال دار » آمده بود ،

حرکت « ساکن (ـُ) » از آخر فعل حذف شده و به جای آن « کسره ی عارضی ـِ » می گیرد. مثال :

۱) ساکن باشد ؛ - ذَهَبْتُ + الطَّالِبَةُ إِلَى الْمَدْرَسَةِ = ذَهَبْتُ الطَّالِبَةُ إِلَى الْمَدْرَسَةِ . (کسره در « ذَهَبْتُ » عارضی می باشد)

۲) ساکن بشود ؛ - لا تَطْلُبُ + السِّيئَاتِ أَبَدًا = لا تَطْلُبُ السِّيئَاتِ أَبَدًا . (کسره در « لا تَطْلُبُ » عارضی می باشد)

نکته ۳ □ : اگر « حرف لـ » بر سر ضمایر متصل (لَ - هُمَا - هُمْ - هَا - هُنَّ - هُنَّ - ... - نَا) [به جز ضمیر « ی »] بیاید،

حرکت « لـ » با « فتحه َ » خوانده می شود. مثال :



لـ + ی = لی

لـ + هُنَّ = لهنَّ

لـ + نا = لنا

لـ + كُمْ = لكم

نکته ۴ □ : با معانی حرف « لـ » در عبارات مختلف آشنا شویم :

الف) حرف « لـ » بر سر اسم :

۱) « حرف لـ » به معنای « مال - از آن » [حرف جرّ « لـ + اسم »] :

- لِمَن هَذِهِ السَّيَّارَةُ : این ماشین مال کیست ؟

۲) « حرف لـ » به معنای « برای » [حرف جرّ « لـ + اسم »] :

- خَرَجَ الرَّجُلُ لِكَسْبِ الرِّزْقِ لِأُسْرَتِهِ : مرد برای کسب روزی برای خانواده اش خارج شد.

۳) « حرف لـ » به معنای « داشتن » [حرف جرّ « لـ + ضمیر یا اسم در ابتدای جمله »] :

- لَنَا مَعْلَمٌ شَهِيرٌ فِي مَدْرَسَتِنَا : معلمی مشهور در مدرسه مان داریم.

ب) حرف « لـ » بر سر فعل مضارع :

۱) « حرف لـ » به معنای « تا / تا اینکه / برای اینکه + مضارع التزامی » [حرف ناصبه « لـ + فعل مضارع منصوب »] :

- ذَهَبْتُ إِلَى السُّوقِ لِأَشْتَرِيَ بَطَارِيَةَ الْجَوَالِ : به بازار رفتم تا اینکه باتری تلفن همراه بخرم.

۲) « حرف لـ » به معنای « باید + مضارع التزامی » [حرف جازمه « لـ + فعل مضارع مجزوم »] :

- نَحْنُ لِنَسْتَوَكِّلُ عَلَى اللَّهِ فِي الْحَيَاةِ : ما باید در زندگی بر خدا توکل کنیم.

نکته ۵ □ : در زبان عربی برای بیان اجبار و الزام (باید) از راه های زیر استفاده می کنند :

۱) « حرف جرّ عَلى » در ابتدای جمله ؛ عَلَيْنَا بِالتَّشْكُرِ : باید تشکر کنیم.

۲) « فعل يَجِبُ » + عَلى ؛ يَجِبُ عَلَيْنَا أَنْ نَجْتَهِدَ : باید (واجب است) که تلاش کنیم.

۳) « حرف لـ امر » (جازمه) بر سر فعل مضارع ؛ لِأَجْتَهِدَ فِي أُمُورِي : باید در کارهایم تلاش کنم.

♦ تمرین ۱) : انواع فعل های خواسته شده را با ترجمه شان بسازید :

- « با حرف لَمْ » :

- ۱) لَمْ + يُشَاهِدُنْ ⇐ /
 ۲) لَمْ + تُجَالِسُ ⇐ /
 ۳) لَمْ + تُحَاوِلَانِ ⇐ /
 ۴) لَمْ + تَذَهَبِينَ ⇐ /
 ۵) لَمْ + تَتَنَاوَلُونَ ⇐ /
 ۶) لَمْ + تَتَدَبَّرْنَ ⇐ /

- « با حرف لا (نهی) » :

- ۱) لا + تَقْرَبَانِ ⇐ /
 ۲) لا + تُشَاهِدِينَ ⇐ /
 ۳) لا + تَتَّبِعْ ⇐ /
 ۴) لا + أَقْدِمْ ⇐ /
 ۵) لا + تُتَزَلَّنْ ⇐ /
 ۶) لا + يُقْرَبُونَ ⇐ /

- « با حرف لـ (جازمه) » :

- ۱) لـ + نُقْرَبُ ⇐ /
 ۲) لـ + يُحَاوِلْنَ ⇐ /
 ۳) لـ + يَتَنَاوَلُ ⇐ /
 ۴) لـ + يَتَّبِعَنَّ ⇐ /
 ۵) لـ + يُشَاهِدُونَ ⇐ /
 ۶) لـ + أَتَدَبَّرُ ⇐ /

♦ تمرین ۲ : « انواع فعل مضارع [مرفوع و منصوب و مجزوم] را در عبارات زیر تعیین کنید » : ↓↓↓↓↓↓

- ۱) « أريدُ أن أذهبَ إلى سوقِ الحَقائبِ ! » :
- ۲) « إنَّ اللهَ لا يُغَيِّرُ ما بقومٍ حتَّى يُغَيِّرُوا بأنفسِهِم ! » :
- ۳) « أَلَمْ تَعَلِّمْ أَنَّ اللهَ هو يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَن عِبَادِهِ ! » :
- ۴) « لَنْ تَنَالُوا البرَّ حتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ » :
- ۵) نحنُ نتناولُ الرِّمَانَ لِتكوِينِ الكِرياتِ الحِمرَاءِ في جِسمِنَا ! :
- ۶) لَيْسَتِيقِظُ كُلُّ المُسْلِمِينَ مِن نَوْمِ الغَفْلَةِ حتَّى يأخِذوا حَتَمَهُمِ مِنَ الظَّالِمِينَ ! :
- ۷) أَنتُمْ تُسافِرونَ إلى ذلِكَ البَلَدِ لِتُفتَشُوا عَن مَوْضوعٍ مُهمٍّ ! :
- ۸) ما تَفَعَّلِي مِنَ أَعْمالِ الخَيْرِ تُشاهِدِي ثَمَرَتَهُ في حَياتِكَ ! :
- ۹) إن تَرَفَضُوا ما يَعرِضُهُ الغُربُ عَلَيبِكُم مِنَ التَّحَلُّلِ و الفِسادِ تَفوزوا في الدُّنْيا و الآخِرَةِ ! :
- ۱۰) هُوَلاءِ التَّلَامِيذِ لَمْ يَهْمِلُوا في أداءِ واجِبَاتِهِم لِيفوزوا في جَميعِ الإِمْتِحاناتِ ! :
- ۱۱) مَنْ لَمْ يَجْعَلْ حَيَاةَ العُلَماءِ وَسِيلةً لِهَدايَتِهِ يَضِلُّ : :
- ۱۲) الطُّلَّابُ لِيَجْتَهِدُوا في الدُّروسِ و لِيُساعدوا أَصْدقائَهُم ! :
- ۱۳) لِنَسْتَمِعَ إلى كِلامِ مَنْ يُلقِي مُحاضِرَةً حتَّى يُرْفِعَ شَأنَنَا ! :
- ۱۴) مَنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مِنَ ضَميرِهِ واعِظٌ، فَلَنْ يَكُونَ مِنَ عِنْدِ اللهِ حَافِظًا ! :
- ۱۵) يَجِبُ أَلَّا نَسْمَحَ لِلآخِرِينَ أَنْ يَسْبِقونا بِالْعَمَلِ بِالقرآنِ ! :
- ۱۶) العالِمُ يَقومُ بِالْعَمَلِ و لَنْ يَسْتَطِيعَ أَحَدٌ أَنْ يَقْرَأَ مِنْ هَذِهِ السَّنَةِ الإِلَهِيَّةِ ! :
- ۱۷) لَمْ يَرْجِعِ إِخوتَنَا، فَلَنصَبِرَ حتَّى نُشاهِدَهُم لِأَنَّهُم يَنْتَظِرُونَ مَنَّا مُساعِدَةً ! :
- ۱۸) « قَالَتِ الأَعْرَابُ آمَنَّا، قُلْ لَمْ تَؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا » :
- ۱۹) لا تَظَلِّمْ كَما لا تُحِبُّ أَنْ تُظَلَّمَ و أَحسِنْ كَما تُحِبُّ أَنْ تُحَسَّنَ إِلَيْكَ ! :
- ۲۰) إنَّ الإِمْتِحاناتِ تُساعدُ الطُّلَّابَ لِيتَعَلَّموا دُروسَهُم، فَلْيَعَلِّمُوا ذلِكَ و عَلَيبِهِم أَنْ لا يَخافوا مِنْها ! :

کانال تلگرام ↩ / @Arabicfadaei

محل یادداشت نکات

